

3. Буковский В., Глузман С. Пособие по психиатрии для инакомыслящих. *Коротенко А., Аликина Н. Советская психиатрия: заблуждения и умысел.* К.: Сфера, 2002. С. 191-214.

4. Діагноз: Вільні. URL: https://youtube.com/playlist?list=PLvIJn-pCyFDfotf3V8JX1B6T_QKMT1Uxl&si=gnn7mFND5rOMyJRD (дата звернення: 30.04.2024).

5. Сухоручко В. Позасудові репресивні методи у боротьбі проти дисидентського руху (на прикладі родини Січків). *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Історичні науки.* Том 32 (71). № 4. 2021. С. 106 – 116. DOI <https://doi.org/10.32838/2663-5984/2021/4.17>

6. Ильченко А. Карательная медицина. *Коротенко А., Аликина Н. Советская психиатрия: заблуждения и умысел.* К.: Сфера, 2002. С. 249-252

УДК 94 (477)

Віталіна ОСТАП, здобувачка 3 курсу спеціальності 032 Історія та археологія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ, науковий керівник: Михайленко Г., к.іст.н., доцентка

ІСТОРІЯ АРХЕОЛОГІЧНИХ ВІДКРИТТІВ НА ТЕРИТОРІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ В ОСТАННІЙ ЧВЕРТІ ХХ – НА ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТТЯ

Анотація. Стаття присвячена дослідженню історії археологічних відкриттів, здійснених на території Західної України в останній чверті ХХ – на початку ХХІ століття. Розглядаються ключові археологічні знахідки, виявлені в цьому регіоні протягом вищезазначеного періоду, а також їх вплив на розуміння історії та культури українських земель.

Ключові слова: історія, археологія, археологічні розкопки, археологічні відкриття, пам'ятки

Археологічні дослідження залишаються дуже актуальними у сучасному світі. Вони допомагають зрозуміти минуле, розширюють наші знання про розвиток цивілізацій, культурні звичаї, технологічний прогрес і

навіть кліматичні зміни. Метою даної статті є характеристика археологічних відкриттів на території Західної України в останній чверті ХХ – на початку ХХІ ст.

Важливою сторінкою у вивченні історії західноукраїнських земель є археологічні дослідження давньої архітектури регіону. Знайомство з узагальнюючими працями уже свідчить про клопітке та ґрунтовне вивчення археологами давнини краю. Серед них є такі, що формують найповніший огляд історико-археологічних досліджень у регіоні, зокрема «Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині» львівських науковців (1991), матеріали про вивчення археологічних пам'яток Волині [1], опубліковані В. Артюх та Л. Мацькевий «Нові матеріали з археології Прикарпаття і Волині».

Не менш ґрунтовними є розвідки, присвячені археологічному вивченню пам'яток окремих періодів. Починаючи від найдавніших періодів, можна відзначити дослідження лінійно-стрічкової кераміки та інших археологічних культур волинського археолога Г. Охріменка, поморсько-кльошової культури Д. Козака, В. Оприска та В. Шкоропода. Наприкінці ХХ ст. їх роботи стали надбанням наукової спільноти. Львівські археологи В. Конопля, В. Львовський та В. Оприско також провели окремі розвідки на пам'ятках Луцького та Логістицького районів і опублікували свої висновки у 1991 та 1997 роках. В. Конопля також досліджував обробку та використання кременю на території Західної Європи в епоху бронзи та ранньої бронзи, а також описав давні артефакти Волині від кам'яного віку до середньовіччя [2, с. 299].

Протягом 1983–1987 рр. мезолітичні пам'ятки Полісся у межах Волинської та Рівненської областей вивчались науковим співробітником Київського інституту археології Л.Л. Залізняка. Одночасно ним були відкриті нові стоянки фінального палеоліту. Під час багаторічних досліджень на стоянках Нобель, Красносілля, Березне, Лютка, Переволока,

Люботинь та ін., особливо на повністю розкопаних свідерських стоянках Березно 6,14,15, Тутовичі 3,4, отримані важливі наукові результати [3].

У 1990 р. неподалік від східної околиці с. Воля що на Тернопільщині проведено розкопки за участю тернопільських археологів О. Гаврилюка, М. Левчука та М. Ягодинської де було виявлено залишки наземної будівлі, печі, а також кілька господарських ям. Колекція знахідок налічує майже тисячу предметів. Це – бронзові шпильки, фрагменти браслетів, підвісок, лезо ножа-бритви, ромбовидні наконечники до стріл, кам'яні та крем'яні шліфовані сокири, серпи. Але найчисленніші – керамічні речі: горщики, збанки, кухлики, миски, чаші, уламки глиняних лялечок, грудки перепаленої глини з вкрапленнями міді, ошлакована кераміка. Це все свідчить про розвиток місцевої бронзолivarної справи, що припадає на завершальний етап існування племен культури ноа (XIV – XII ст. до н. е.) бронзового віку [4].

Важливим напрямком досліджень є курганна археологія, де відкриття складних поховальних ритуалів дає змогу краще зрозуміти соціальні структури та культурні традиції давніх народів. У 1983-1986 рр. Волинська археологічна експедиція Львівського історичного музею досліджувала курганні могильники X-XI ст. в околиці с. Берестяне, які були зразковими з погляду фіксації матеріалу. [5] На початку XXI століття на Західній Україні активно проводяться археологічні дослідження із застосуванням сучасних методів і технологій. Західна Україна багата на археологічну спадщину різних періодів, від античних часів до середньовіччя. Завдяки сучасним технологіям, таким як дрони, лідар та геофізичні методи, археологи можуть проводити більш точні та масштабні дослідження і отримувати нову інформацію про минуле регіону.

Про роль волинської території у формуванні Давньоруської держави у II–VII ст. на основі археологічних пам'яток та інших джерел згадує І. Винокур. У 1987–1991 рр. вибіркоче вивчення давньоруських пам'яток Крем'янецьчини здійснювала Волинська археологічна експедиція

Тернопільського краєзнавчого музею під керівництвом О. Гаврилюка. Археолог Л. Залізняк, спираючись на власні дослідження, додав численні публікації з історії матеріальної культури польського народу. На основі археологічних досліджень, літописів та інших історичних джерел було видано підручники для середньої та вищої школи в 1999 р. [6]

У 1995 р. Г. Панишко опублікував статтю про давньоруські пам'ятки на території західноукраїнського регіону, а також про археологічні дослідження міста, що свідчить про тяглість досліджень на цю тему.

Понад 90% українських замків і фортець козацької доби збереглися на історичних землях Галичини, Волині та Закарпаття. Ці пам'ятки відображають як процес суспільного розвитку в межах України, так і колонізаційні прагнення сусідніх країн. Протягом століть замки з різних причин занепадали, їх замінювали палаци та міські будівлі, а внаслідок найбільшого військового лиха, якого зазнала Західна Україна на початку ХХ століття, більшість замків втратили своє призначення як приватні резиденції, і почали руйнуватися. Сьогодні значна кількість середньовічних замків втратили наземні частини стін, змінивши статус пам'яток архітектури на об'єкти археології. Тому їх вивчення цілком належить до сфери археології. Середньовічні замки краю ще з епохи Просвітництва сприймалися людьми як пам'ятки старовини. Однак, з боку державної влади їх охороні та збереженню не приділялося належної уваги, особливо на окупованій Росією Волині. Як правило, важливі реставраційні роботи, проведені до 1980-х років, не були предметом систематичних археологічних досліджень.

Систематичне вивчення замків та городищ на території Західної України розпочалося у другій половині ХХ ст., а першою увагу цій проблемі приділила Волинська археологічна експедиція Львівського історичного музею, яку очолював С. Терський у 1985–2005 рр. Зокрема було досліджено низку замчищ (П'ятидні, Когильне, Сілець, Локачі, Свинюхи, Конюхи, Овлочин, Підбереззя, Мирків) [7].

Новозбудовані замки та міста часто зводилися на місцях більш ранніх поселень і міст. Дослідження Сатанівського замку встановили існування на його території великого укріпленого поселення, невідомого з літописів [8].

Зі створенням системи так званої рятівної археології розпочалися вибіркові дослідження замків, які невдовзі дали важливі наукові результати. Достатньо згадати розкопки Телебовлянського замку [9].

Важливими є також археологічні спостереження С.В. Терського під час розкопок Клеванського замку у 1990–1991 роках. Серед пізнішого матеріалу, знайденого під час розкопок у підвалі найдавнішої наріжної вежі, зафіксовано культурний шар [10, с. 174]. У 1993 р. львівський архітектор Р. Могитич провів невеликі археологічні спостереження у Корецькому замку.

У 1995–1996 рр. проводилися археологічні дослідження на території замку Любомирських у Дубно. Розкопки відомого львівського археолога І.К. Свешнікова дозволили простежити етапи територіального розвитку замку та з'ясувати, коли було заміцнено подвір'я між XVI та XVIII століттями [11].

Слід відмітити, що археологічні дослідження є важливим елементом у вивченні замкових комплексів. Вони не лише дають можливість визначити вік пам'яток, але й здатні продемонструвати динаміку перебудов та змін у матеріальній культурі мешканців замку. Враховуючи досвід європейських країн, де замкова археологія посідає важливе місце у перед реставраційній діяльності, вона є актуальною і в Україні. Замкова археологія має великий потенціал в Україні. Належним чином досліджені та збережені рухомі та нерухомі пам'ятки є важливою складовою відреставрованих та музеєфікованих замкових комплексів. Як такі, ці пам'ятки є невід'ємною частиною іміджу перспективної туристичної дестинації.

Слід також наголосити, що розвиток музеїв та археологічних парків на Заході України сприяє не лише збереженню та відновленню культурних об'єктів, а й поширенню археологічної спадщини серед громадськості.

Таким чином, археологічні відкриття на території Західної України останньої чверті ХХ – початку ХХІ століття є актуальними як для наукових досліджень, так і для суспільства в цілому через їхній важливий внесок у розуміння історії, культури та розвитку регіону.

Список використаних джерел

1. Багрій Р. Нові слов'янські і давньоруські пам'ятки на території Волині. *Матеріали і дослідження з археології Прикарпаття і Волині*. Вип. 4. К., 1962. С. 120-130.
2. Виногородська Л., Ягодинська М. Археологічні дослідження в м. Тербовля Тернопільської області та його околиці у 2002 році. *Археологічні відкриття в Україні*
3. Залізняк Л.Л. Культурно-історичні зв'язки Полісся у первісну добу. *Археологія*. К.: Наук. думка, 2007. № 3.
4. Городиський Л., Зінчишин І. Мандрівка по Тербовлі і Тербовлянщині: Істор. нариспутівник. Львів: Каменярь, 1998. 294 с.
5. Терський Святослав Історія археологічних досліджень та історичного краєзнавства Волині: Монографія. Львів: Видавництво Національного університету "Львівська політехніка". 2010. 380 с.
6. Залізняк, Леонід . Первісна історія України : навч. посіб. для студентів іст. спец. вищ. навч. закл. освіти / Л. Л. Залізняк; Ін-т українознавства Київ. ун-ту імені Тараса Шевченка. Київ: Вища шк., 1999. 262 с. : мал.
7. Терський С. В. Дерев'яні шляхетські замки Волині. *Od Zborowa do NATO (1649–2009). Studia z dziejow stosunkow polsko-ukrainskich od XVII do XXI wieku. Monografia naukowa*. Т. 1: Historia. Toruń, 2009. S. 44–51.

8. Виноградська Л. Археологічні дослідження оборонних споруд у Сатанові. *Археологія & фортифікація України. Збірник матеріалів Шостої Міжнародної науково-практичної конференції. Кам'янець-Подільський*, 2016. С. 421-429.

9. Строцень Л. Археологічні дослідження замків Тернопілля. *Волино-Подільські археологічні студії. Випуск III. Пам'яті Ю. М. Малєєва (1941–2006)*. Луцьк, 2012. С. 192–196.

10. Каша М. Є. Історія дослідження шляхетських замків Центральної Волині. *Військово-науковий вісник. Вип. 18. Львів : АСВ*, 2012. С. 231–238.

11. Гупало В. Археологічні дослідження у Дубні. *Дубно і світ. Міжнародна ювілейна науковопрактична конференція, присвячена 900-річчю міста Дубна, 25–26.08.2000 р.* Дубно, 2000. С. 37–38.

УДК 94 (477)

Микола ПОЛЯНСЬКИЙ,

здобувач 3 курсу спеціальності 014 Середня освіта, спеціалізації 014.03
Історія Херсонського державного університету, м. Івано-Франківськ,
науковий керівник: Черемісін О., д.іст.н., професор

КИЇВСЬКА МИТРОПОЛІЯ І ХРИСТІЯНСЬКИЙ РОЗКОЛ 1054 РОКУ: ДИПЛОМАТІЯ ТА РЕЛІГІЯ

Анотація: Стаття спрямована на дослідження впливу на Київську митрополію наприкінці правління Ярослава Мудрого, який зміцнив християнство за допомогою просвітництва та сакральних споруд, які будував протягом князювання. Перед смертю князь Ярослав для поліпшення відносин із європейськими монархіями розробив «шлюбну дипломатію», де у якості одруження із королями та королевами Франції, Угорщини тощо, відправляв своїх спадкоємців, які сіяли вплив на західну частину християнства. Із Константинополем Руська держава мала більш канонічні відносини через хрещення князя Володимира та Русі у 988 році і